

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov

Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov

Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD, dots. P.Lutfullayev, PhD, dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi asosida chop etiladi. Jurnal Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

KREATIVLIK VA KREATIV KO`NIKMA TUSHUNCHALARINING PEDAGOGIK –PSIXOLOGIK TAVSIFI

Abduvaliyeva Sarvinoz Tolibjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti o`zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi

2-bosqich magistranti

E-mail: sarvinozabduvaliyeva01@gmail.com

Tel: +998940053577

Annotatsiya: Mazkur maqolada kreativlik va kreativ ko`nikma tushunchalarining pedagogik hamda psixologik mohiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, ona tili darslarida o`quvchilarning kreativ tafakkurini rivojlantirishning nazariy asoslari, pedagogik omillari va metodik imkoniyatlari yoritilgan. Kreativ kompetensiyani shakllantirishning zamonaviy ta`limdagi o`rni hamda ijodiy faoliyatni tashkil etishning samarali usullari ilmiy jihatdan asoslangan.

**Kalit so`zlar:** kreativlik, kreativ ko`nikma, kreativ tafakkur, pedagogik texnologiya, ona tili ta`limi, ijodiy faoliyat, kompetensiya, divergent fikrlash.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТИЙ «КРЕАТИВНОСТЬ» И «ТВОРЧЕСКИЕ УМЕНИЯ»

Аннотация: В данной статье анализируются педагогическая и психологическая сущность понятий креативности и креативных навыков. Освещаются теоретические основы развития креативного мышления учащихся на уроках родного языка, а также педагогические факторы и методические возможности данного процесса. Научно обоснована роль креативной компетентности в современной системе образования.

Ключевые слова: креативность, креативные навыки, креативное мышление, педагогическая технология, обучение родному языку, творческая деятельность, компетенция

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL CHARACTERIZATION OF THE CONCEPTS OF CREATIVITY AND CREATIVE SKILLS

Abstract: This article analyzes the pedagogical and psychological essence of creativity and creative skills. The theoretical foundations of developing students' creative thinking in native language lessons, pedagogical factors, and methodological opportunities are highlighted. The importance of creative competence in modern education and effective methods of organizing creative activity are scientifically substantiated.

Keywords: creativity, creative skills, creative thinking, pedagogical technology, native language education, creative activity, competence

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar jadallik bilan rivojlanayotgan davrda maktablarda ta'lim jarayonini tashkil etish ham yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Hozirgi kunda nafaqat nazariy bilimlarni egallash, balki o'quvchilarning kreativ fikrlash, mustaqil ishlash va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish ham muhim vazifalardan biri sanaladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida kreativlik tushunchasi shaxsning mustaqil fikrlashi, yangicha g'oya yaratishi va muammolarga innovatsion yondashuv asosida yechim topa olish qobiliyati sifatida talqin qilinmoqda. Ayni shu davrda ta'limning yana bir asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarda kreativ tafakkurni rivojlantirish hamda ularni erkin fikrlovchi shaxs sifatida tarbiyalashdan iboratdir. Muhtaram Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek, „Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqiyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz.

METODOLOGIYA

Kreativlik atamasi inglizcha „create“ – yaratmoq so'zidan olingan bo'lib, shaxsning yangi g'oyalarni yaratish, noodatiy qarorlar qabul qilish va ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish qobiliyatini ifodalaydi.

Pedagogik manbalarda kreativlik insonning intellektual salohiyati, ustaqil fikrlashi va ijodiy faolligi bilan bog'liq murakkab hodisa sifatida izoh beriladi.

Amerikalik olim J.Gilford kreativlikni divergent tafakkur bilan bog'lab, uni muammoga turli nuqtayi nazardan yondashish qobiliyati sifatida tavsiflaydi. Uning fikriga ko'ra, kreativ tafakkur ravonlik, moslashuvchanlik, originallik va tafsilotlarni boyitish kabi komponentlardan tashkil topadi.

Psixolog E.Torrance esa kreativlikni muammolar, bilimdagı bo'shliqlar va nomuvofiqliklarni sezish, ularni aniqlash, yechimlarni izlash, ularni tekshirish va natijalarni ifodalash jarayoni sifatida talqin qiladi. Uning tadqiqotlari kreativ fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarning mustaqil qaror qabul qilishıgı ijobiy ta'sir ko'rsatishini isbotlaydi.

Pedagogik nuqtai nazardan olib qarasak, kreativ ko'nikmalar o'quvchilarning turli xil holatlarga yangicha nigoh bilan qarab, noodatiy narsalar o'ylab topishi, ta'lim olish mobaynida esa berilgan topshiriqlarni boshqa rakursdan qarab bajara olishi hamda ijodiy faoliyatni amalga oshirishga xizmat qiluvchi amaliy malakalari majmui hisoblanadi. Bunga mustaqil fikrlash, mammoli vaziyatlarni tahlil qilish, ijodiy topshiriqlarni bajarish, nutqiy faollik, va zamonaviy g'oyalarni ilgari surish kabi ko'nikmalar kiradi.

Ona tili darslari o'quvchilarda kreativ kompetensiyani shakllantirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Negaki til inson tafakkuri va muloqotining asosiy vositasi bo'lib, o'quvchilarning erkin fikrlashi va matn yaratish qobiliyatini rivojlantirishga katta yordam beradi. Ayniqsa, matn bilan ishlash, esse yozish, muammoli topshiriqlar va interfaol metodlardan foydalanish kreativ tafakkurni rivojlantirishda muhim ahamiyatga egadir. So'nggi yillarda kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim tizimi o'quvchilarning kreativ fikrlashini yuksaltirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Shu sababdan ham ona tili darslarida faqatgina Grammatik bilimlarni o'rgatish emas, balki o'quvchilarning ijodiy faoliyatini tashkil etish ham dolzarb metodik vazifalardan biri sanaladi. Chunki ta'lim olayotgan yosh avlod kelgusi hayotiy faoliyatida Grammatik bilimlardan tashqari tinglab tushunish, o'qib tushunish, to'g'ri va ravon gapirish, imloviy va uslubiy xatolardan holi yoza olish kabi ko'nikma va qobiliyatlarga ehtiyoj sezadi. Bunday vaziyatda ularga til ta'limi jarayonida erishgan kreativ kompetensiyalari qio'l keladi.

Kreativ ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonida o'qituvchining pedagogik mahorati ham muhim o'rin tutadi. O'qituvchi dars berish asnosida erkin ta'lim muhitini yaratishi, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undashi hamda ularni qo'llab-quvvatlashi, o'z o'rnida innovatsion metodlardan samarali foydalana olishi lozim.

Masalan, ona tili darsida „So'z birikmasi va gap“ mavzusini an'anaviy va innovatsion usullar orqali tushuntirilishini ko'rib chiqamiz:

An'anaviy usul: O'qituvchi mavzuni doskada tushuntiradi va qoida beradi. Masalan: „Go'zal bog“ – so'z birikmasi, „Bog'lar yashnadi“- gap. So'ng o'quvchilar mavzuga mos mashqlar bajaradilar.

Afzalliklari: Mavzu tartibli tushuntiriladi; vaqt tejaladi; nazariy bilim tez yetkaziladi. Kamchiligi: O'quvchi ko'proq tinglovchi bo'lib qoladi; mustaqil va kreativ fikrlash kam rivojlanadi. Innovatsion usulda esa dars aqliy hujum yoki guruhlarda ishlash, „Venn diagrammasi“ kabi metodlar orqali tashkil etilishi mumkin. O'quvchilar gap va so'z birikmalarini ajratadilar hamda o'zlari misollar tuzadilar, fikrlarini izohlar bilan to'ldiradilar.

Afzalliklari: O'quvchilar faol qatnashadi; ijodiy va mustaqil fikrlash rivojlanadi, dars qiziqarli va samarali olib boriladi.

Kamchiligi: ko'proq vaqt talab qiladi; o'qituvchidan yuqori tayyorgarlik talab qilinadi. Bunday usullar orqali dars olib borilsa, o'quvchilar uchun murakkab tuyulgan mavzuni ham qiziqarli, kreativ tarzda yetkazib berish mumkin. Buning uchun yuqorida ta'kidlanganidek, ta'lim beruvchi o'zida kreativ va zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirgan bo'lishi kerak. Ana shunda o'quvchilar ham ushbu ko'nikmalarga ega bo'lishi osonlashadi, darsdan ko'zlangan pedagogik maqsadga ham erishiladi.

Zamonaviy dunyoda har bir inson axborot texnologiyalari, internet tizimlaridan boxabar bo'lgan holda hayot kechirar ekan, undagi qulayliklardan ham bahramand bo'ladi, kundalik faoliyatida foydalanadi. Shunga yarasha, ushbu qulayliklarni ta'lim jarayoniga ham o'z o'rnida tatbiq etish muhimdir. Masalan, adabiyot darsida biror shoir

yoki yozuvchining hayoti va ijodi o'rganiladigan bo'lsa, u haqidagi ma'lumotlarni darslik orqali o'zlashtirib bo'lingach, uning yashagan joyi, muhiti haqidagi real videolarni ochiq internet manbalaridan topib, ekranda havola etilsa, u o'quvchilar tasavvurida yanada yaxshiroq muhrlanadi, tasavvurida jonlanadi. Bu esa darsning samaradorligini oshiradi, o'quvchilarni ijodiy va kreativ fikrlashga undaydi.

XULOSA

Kreativlik va kreativ ko'nikma tushunchalarining pedagogik-psixologik tahlili shuni ko'rsatadiki, ular mazmunan bir-biriga yaqin bo'lsa-da, aynan bir xil hodisani anglatmaydi. Kreativlik shaxsning yangi, original va muayyan vaziyat uchun samarali g'oyalarni yaratish salohiyatini ifodalasa, kreativ ko'nikma ushbu salohiyatning amaliy faoliyatda namoyon bo'lish shakli sifatida qaraladi. Kreativ tafakkur esa yangi g'oyalarni yaratish, ularni baholash, qayta ko'rib chiqish va takomillashtirish bilan bog'liq kognitiv jarayonlarni qamrab oladi.

Psixologik tadqiqotlarda kreativlikning muhim tarkibiy jihatlari sifatida fikrlar ravonligi, moslashuvchanligi, originalligi va g'oyani rivojlantirish qobiliyati ko'rsatiladi. Pedagogik nuqtayi nazardan esa kreativ ko'nikmalar tayyor bilimlarni takrorlashdan ko'ra, o'quvchining mustaqil fikrlashi, muammoga turli nuqtayi nazardan yondashishi, bir nechta yechimlarni ilgari surishi, o'z g'oyalarini baholashi va takomillashtirishiga imkon beradigan faoliyat orqali shakllanadi.

Zamonaviy ta'limda kreativ ko'nikmalarni rivojlantirish o'quvchining faqat ijodiy mahsulot yaratish qobiliyatini emas, balki muammoli vaziyatni anglash, turli g'oyalarni ishlab chiqish, ularning maqbulligini baholash va samarali yechimga kelish jarayonini ham qamrab oladi. OECDning PISA 2022 yondashuvida ham kreativ tafakkur g'oyalarni yaratish, baholash va takomillashtirish kompetensiyasi sifatida talqin qilinishi ushbu yondashuvning zamonaviy pedagogik ahamiyatini tasdiqlaydi.

Demak, ta'lim jarayonida kreativlikni rivojlantirish uchun o'quvchiga faqat ijodiy topshiriqlar berishning o'zi yetarli emas. Ta'lim muhiti o'quvchini mustaqil

fikrlashga, savol qo'yishga, muammoning bir nechta yechimini izlashga, o'z fikrini asoslashga, mavjud g'oyalarni qayta ishlash va takomillashtirishga yo'naltirishi lozim. Shu jihatdan kreativ ko'nikmalarni rivojlantirish shaxsning intellektual, kommunikativ va muammoli vaziyatlarda mustaqil faoliyat yuritish imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim pedagogik jarayon hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh. M. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutq. – Toshkent, 2016.
2. Guilford J. P. Creativity // American Psychologist. – 1950. – Vol. 5, No. 9. – P. 444–454.
3. Torrance E. P. Guiding Creative Talent. – Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1962. – 278 p.
4. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual. Research Edition. – Princeton, New Jersey: Personnel Press, 1966. – 95.